

Asia: VN/35745/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle opintoetuslaiksi ja eräiksi muiksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksen yleiset tavoitteet

-

2. Opintorahan, asumislisän ja opintolainan valtioneuvoston myöntäminen ja määrät

-

3. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika muissa kuin korkeakouluopinnoissa

-

4. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika korkeakouluopinnoissa

-

5. Huoltajakorotus

-

6. Oppivelvollisen erityinen asumislisä ja koulumatkatuki

-

7. Opintolainan myöntäminen ja valtioneuvoston takaus

-

8. Luottolaitoksen velvollisuudet ja opintolainan takaisinmaksun vaatiminen

-

9. Korkeavastus

-

10. Opintolainahyvitys

-

11. Takausvastuulaina ja sen perintä

-

12. Muut liitelait

-

13. Esityksen vaikutusarviot

-

14. Muita huomioita

Tässä lausunnossa tarkastellaan esitystä erityisesti siltä osin, onko esityksen suhde perustuslakiin arvioitu asianmukaisesti.

Yhdenvertaisuus

Ehdotetun 22 §:n 1 momentin mukaan vanhempansa luona asuvalla alle 20-vuotiaalla muulla kuin korkeakouluopiskelijalla olisi oikeus opintorahaan, jos vanhempien veronalaisten ansio- ja pääomatulojen yhteismäärä olisi enintään 43 000 euroa vuodessa. Pykälän mukaan opintoraha vähenee vanhempien tulojen kasvaessa. Tätä vähentävää vaikutusta ei sovelleta kuitenkaan korkeakouluopiskelijoihin.

Sääntely on merkityksellistä erityisesti perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäännöksen sekä toisaalta perustuslain 16 §:n 2 momentin kannalta. Ensiksi mainitun säännöksen mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan muun muassa iän tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa (2. kappale) todetaan, että ehdotetuilla säännöksillä ei aseteta ketään eri asemaan.

Katson, että tätä arviota tulee täsmentää esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa, koska

sääntely tosiasiallisesti kohtelee opiskelijoita eri tavoin koulutusasteen, iän ja asumismuodon perusteella.

Sääntämisyjärjestysperusteluissa on viitattu eduskunnan perustuslakivaliokunnan aiempiin lausuntoihin asiasta sekä perusteltu sitä, miksi opintotukea myönnettäessä otettaisiin vanhempien tulot huomioon jatkossakin eri tavalla alle 20-vuotiailla vanhempiensa luona asuvilla opiskelijoilla riippuen siitä opiskelevatko he korkeakoulussa vai muussa oppilaitoksessa. Aikaisemmassa käytännössään perustuslakivaliokunta on suhtautunut tällaisiin erotteluihin kriittisesti. Siihen nähden esitys ei ole mielestäni tyydyttävällä tasolla asian käsittelyssä. Myös perustuslakivaliokunnan lausuntoa PeVL 54/2024 vp olisi aiheellista hyödyntää.

Opintolainan valtioneuvoston rajoitusten osalta esityksen 29 §:n 4 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan oikeutta opintolainan valtioneuvoston rajoitukseen ei ole vanhempansa luona asuvalla alle 18-vuotiaalla opiskelijalla. Katson, että alaikäisten velkaantumisen rajoittamista voidaan sinänsä pitää hyväksyttävänä tavoitteena. Esityksen sääntämisyjärjestysperusteluissa ei kuitenkaan arvioida tarkemmin säännöksen oikeasuhtaisuutta eikä sen vaikutuksia yksittäisiin tilanteisiin. Esityksen sääntämisyjärjestysperusteluja on tältä osin täydennettävä.

Tulorajojen indeksitarkistuksista ehdotetaan luovuttavaksi (34 §). Katson, että kyse on tosiasiallisesti opiskelijoiden taloudellista asemaa heikentävästä ratkaisusta, jota on pidettävä merkityksellisenä perusoikeuksien toteutumisen kannalta. Säännöksellä on selkeä yhteys opiskelijoiden yhdenvertaiseen asemaan sekä mahdollisuuksiin turvata toimeentulonsa opintojen aikana. Esityksen sääntämisyjärjestysperusteluissa ei arvioida tätä ratkaisua lainkaan perusoikeuksien kannalta. Esityksen sääntämisyjärjestysperusteluja tulee tältäkin osin täydentää.

Sivistykselliset oikeudet

Opintotuen keskeinen merkitys liittyy oikeuteen saada muuta kuin perusopetusta

varattomuuden sitä estämättä. Katson, että esityksessä ei riittävästi arvioida sääntelyn kokonaisvaikutuksia tähän oikeuteen. Arviointia olisi tarpeen täydentää erityisesti opintorahan tason, asumislisää koskevan sääntelyn, opiskelijan omien tulojen vaikutuksen sekä opintotuen enimmäiskeston osalta. Yleisluonteinen toteamus opintotuen merkityksestä ei ole riittävä, vaan arviointi asiasta olisi aiheellista lisätä esityksen säätämisyjärjestysperusteluihin.

Kostama Outi
Oikeuskanslerinvirasto - oikeuskansleri